

מפקד דיביזיה גיאורגי סמואלוביץ' איסרסון (Isserson)

מעצב תורת הלחימה הסובייטית במלחמת העולם השנייה

בני מיכלסון

גיאורגי איסרסון נולד ב- 16 יוני 1898 בעיר קובנה שבליטא. בנו השני של רופא יהודי בשם ד"ר שמואל איסרסון ואשתו בטי. הוא סיים את ביה"ס התיכון בפטרוגרד בשנת 1916 ונרשם לביה"ס למשפטים. במקביל למד מוסיקה והשתלם בנגינה מעשית באחד הקונסרבטוריונים בעיר. עקב האבדות הכבדות של הצבא הרוסי במלחמת העולם הראשונה, גויס איסרסון לצבא בחודש ינואר 1917 ונאלץ להפסיק את לימודיו האקדמאים. השכלתו ויכולותיו בלטו מיד בקרב המון המגויסים והוא נשלח לביה"ס לקצינים בארמון פטרהוף. עם השלמת קורס הקצינים הוא קיבל דרגת קצונה ב- 25 לספטמבר 1917. אולם כעבור חודש, הצבא הרוסי החל מתפרק עקב המהפכה ואיסרסון פשוט עזב את הצבא. בעת הזו החל הממשל הרוסי להתמוטט כתוצאה מהתבוסות בשדה הקרב והשחיתות השורשית. כיהודי היה איסרסון בין אלו שקיבלו בברכה את האירועים

(כמו קמנייב, זינובייב וטרוצקי)¹ והצטרף למפלגה הסוציאל-דמוקרטית שהתלכדה סביב כתב העט של מקסים גורקי. במהפכת נובמבר 1917, הוא לא השתתף כי היה מאושפז בבית חולים. לאחר שחרורו מבית החולים החל עובד כמזכיר הטכני של איגוד פועלי הדפוס של פטרוגרד, עד חודש מאי 1918. בעת הזו עזב איסרסון את פטרוגרד והצטרף למשפחתו בעיר וולוגדה מדרום מערב לפטרוגרד, עיר בה אביו ניהל את בית החולים הצבאי שבשליטת הבולשביקים. לאחר שהכריז השלטון הבולשביקי על גיוס כללי נגש איסרסון, מיוזמתו ובלא להמתין לצו הגיוס הרשמי והתגייס לצבא "הפועלים והאיכרים" הבולשביקי ב- 20 ליוני 1918. התפקיד הראשון שהוטל עליו היה להיות מדריך טירונים בלשכת הגיוס של מחוז וולוגדה, עירו. בינואר 1919 החל לפעול כמזכיר בית המשפט הצבאי של הארמיה ה-6. מכאן אנו למדים כי הצבותיו הראשונות היו עורפיות (עד כמה שיש עורף במלחמת אזרחים). לאחר מכן קיבל תפקידי קצונה זוטרים אחרים במפקדת הארמיה ה-6 בענייני חינוך, הדרכה והסברה. בתקופה זו פיקד על הארמיה ה-6 שמפקדתה הייתה בוולוגדה, ולאדימיר מיכאלוביץ' גיטיס (Gittis) קולונל לשעבר בצבא הצר שעבר לצבא האדום. במפקדה זו הוא אף פגש את עמיתו ירונין אובורביץ' (Uboevich) שהוגדר על ידו כמפקד בעל יכולת וקריאת קרב מצוינת שכבר הוענק לו עיטור מסדר הדגל האדום. דרכיהם הצטלבו פעמים מספר בהמשך. אובורביץ' קודם במהירות ממפקד סוללת ארטילריה למפקד חטיבה אשר הפליאה מכותיה בצבא הלבן.

ביוני 1919 התמנה איסרסון לקומיסר של יחידת קדטים שפעלה באזור בוי (Bui) והחל בקריירה של קצין פוליטי. בעת ההיא, עם הקמת הצבא האדום היה צורך לגייס חיילים רבים וסגל קצונה אשר שרת קודם לכן בצבא הצאר וכיוון שהתנהלה מלחמת אזרחים בה מרבית צבא הצאר, לשעבר, נמנה על האויב "הצבא הלבן", היה חשש מנאמנותם של קצינים אלו. על כן מונו קומיסרים (קצינים פוליטיים) שנחשבו אנשי אמון של המפלגה הקומוניסטית-בולשביקית – "האדומים", להשגיח על המפקדים. לא ניתן היה להוציא שום פקודה ללא צירוף חתימת הקומיסר עליה לצד חתימת המפקד. כמו כן היו הקומיסרים אחראים לדווח באופן שוטף על הלכי הרוח והמורל בקרב חיילי וקציני יחידתם תוך תיאור פעילותה המבצעית.

איסרסון לחם עם הקדטים שלו בהגנה על העיר אונגה כנגד הצבא הלבן וספינות תותחים בריטיות שסייעו לו. על הצטיינותו בקרב זה עוטר איסרסון במסדר הכוכב האדום.² בשלהי נובמבר 1919 לאחר החלמתו מפציעה קלה בקרב זה מונה לקצין הפוליטי של רגימנט 159 בדיביזיה ה-18. בינואר 1920 כאשר התקרב הצבא האדום לארכנגלסק קודם איסרסון ומונה לקצין הפוליטי של חטי' 53 בדיביזיה ה-18.

ב- 20 ביוני 1920, במסגרת המלחמה נגד פולין מונה איסרסון לסגן מפקד רגימנט 154 אשר השתתף במתקפת הנגד המוצלחת של טוכצ'בסקי (Mikhail Nikolayevich Tukhachevsky). בתקופה זו עברה הדיביזיה שלו, ה-18, את הגבול לפרוסיה המזרחית והגרמנים הכניסו את כולם למחנות מעצר. הדודה שלו פיינשטיין שגרה לא רחוק והייתה אזרחית גרמניה באה לפגוש אותו במחנה השבויים והביאה לו אוכל, כסף וביגוד. עם חתימת חוזה השלום עם פולין העצורים שוחררו ואיסרסון חזר למחוזו.

בתוך שלוש שנים חזה איסרסון בהתמוטטות שושלת רומאנוב שהוחלפה בממשלה דמוקרטית אשר בתורה הוחלפה במהפכה. הוא גויס לצבא הצאר בסוף מלחמה אחת והתגייס לצבא אחר בתחילת מלחמה נוספת. הוא נפצע במערכה אחת ושהה במעצר במערכה שנייה. עתה היה נכון איסרסון להתחיל את הקריירה שלו מחדש לאחר שהחליט סופית לזנוח את כוון המשפטים ובחר בקריירה צבאית.

¹ יהודים, מראשי הוועד המרכזי של המפלגה הבולשביקית במהפכת 1917.

² Richard W. Harrison, *Architect of Soviet Victory in World War II*, London, 2010, p. 19.

עם חזרתו מהמעצר הגרמני, איסרסון בן ה-22, הגיש בקשה להתקבל כחניך במכללה לפיקוד ומטה (RKKa) אשר נוסדה ע"י הצבא האדום רק שנתיים קודם במקום המוסד הצאריסטי הקודם. הסובייטים, שסבלו ממחסור חמור בקצינים מוכשרים, אישרו מיידית את בקשתו ובשלהי נובמבר 1920 הגיע איסרסון למוסקבה והתייצב במכללה. במשך שלוש שנים למד איסרסון בפו"ם והחל מפרסם עבודות ראשונות, בעיקר על הצבא הגרמני עקב שליטתו בשתי השפות, רוסית וגרמנית. בתקופה זו היה טוכצ'בסקי מפקד פו"ם והכניס שינויים מפליגים בארגון המכללה ובתכנית הלימודים. בפברואר 1923, במסגרת לימודיו בפו"ם, התייצב איסרסון במינסק, במפקדת החזית המערבית בתפקיד של קומיסר וקצין מודיעין לצורך קבלת ניסיון מעשי. במעמדו זה כתב איסרסון את החיבור הראוי לציון הראשון שלו על חיל הרגלים הגרמני של הריכסווהר – אותו העריך כבעל יכולות גבוהות עקב מגבלות ההתחמשות שהוטלו על גרמניה לאחר המלחמה ואשר הכריחו צבא זה להשקיע הרבה יותר בהכשרת אותם 100,000 חיילים שהוגבל בהם, לאמנם ולהדריך ולמעשה להכניס לקידום מהיר כאשר יאושר גידול הצבא.

באוקטובר 1923, חזר איסרסון לסיים את לימודיו במכללה לפיקוד ומטה במוסקבה. בשנתיים העוקבות התרחשו חילופי משמרות בהנהגת המדינה הסובייטית כאשר לאחר מאבק קצר וחריף עלה לשלטון סטלין על מקומו של לנין שנפטר מאירוע מוחי. את מקומו של טרוצקי כשר המלחמה החליף מיכאיל פרונזה. כמו בצבא הצאר (ובצבאות אחרים) נשלחו קציני המטה לבצע תפקיד ביחידות ואיסרסון לא היה יוצא מהכלל. באוגוסט 1924 הוסמך איסרסון מהמכללה לפו"ם ונשלח לרגימנט הרובאים ה-40 (בדיביזיה חי"ר 14) אשר בסיסה היה במחוז הצבאי של מוסקבה. בדצמבר אותה שנה מונה לפקד על בסיס ההדרכה של הרגימנט, תפקיד בו שרת עד מרץ 1925. ביוני אותה שנה מונה איסרסון לראש מדור במחלקת המבצעים של פיקוד לנינגרד. היה זה תפקיד חשוב לקצין כה צעיר ושיקף את ההערכה הרבה שהחלו לרכוש לו מפקדיו. אולם בתפקידו זה, לראשונה, נכנס איסרסון לוויכוח מקצועי עם הממונים עליו. כאשר הגיעה פקודה מטוכצ'בסקי, מפקד המכללה (כמו ראש מה"ד בעת ההיא) לתרגיל גדול בפיקוד לנינגרד, ביקר איסרסון את הפקודה וטען שכך לא כותבים פקודה לתרגיל. בעקבות ביקורתו נשלח איסרסון לעימות במוסקבה, במכללה, עם טריאנדפילוב וטוכצ'בסקי אשר רגז מאד על הביקורת שמתח איסרסון.

במהלך תפקידו בלנינגרד גם ביקר איסרסון במסגרת משלחת רוסית, בשנת 1926, בצבא הגרמני. ביקור אשר העשיר את ידיעותיו על צבא זה שהתעניין בו ביותר. בדרך חזרה, עבר בקובנה ונפגש עם משפחתו במדינת ליטא העצמאית. על אף ה"תקל" הקודם שלו עם טוכצ'בסקי נראה כי תפקידו בפיקוד לנינגרד הוכתר בהצלחה ובאוקטובר 1926, כשנה וחצי לאחר עזיבתו את האקדמיה, הוחזר איסרסון למכללה לפו"ם, הפעם כראש מדור במחלקה האופרטיבית של המכללה (בפועל סגן ראש המחלקה). היה זה מינוי ממוזל במיוחד אשר אפשר לאיסרסון לחדש את קשריו עם טריאנדפילוב (Triandafillov) שאיסרסון ראה בו מגדולי התיאורטיקנים של הצבא הרוסי ואת עצמו כממשיך דרכו.

חזרתו למוסקבה גם אפשרה לו לשאת לאשה ב-1927 את אשתו הראשונה אירנה.

אולם חזרתו למכללה לא נמשכה זמן רב וכחצי שנה אחר כך, שוב בשל עימותים תורתיים עם הממונים עליו, במרץ 1927, חזר איסרסון לתפקיד שדה, הפעם כמפקד רגימנט הרגלים ה-32 (בדיבי' ה-11). יחידה זו ממוקמת הייתה במרחב פיקוד לנינגרד אשר טוכצ'בסקי, זה עתה מונה לאלוף הפיקוד, אולם בתקופה זו לא היו מגעים בין השניים. גם בתפקיד זה לא החזיק איסרסון מעמד זמן רב ובספטמבר אותה שנה, התמנה לראש מטה קורפוס הרגלים ה-10 בקורסק. שם נולדה גם בתו הבכורה. בחודשים אוקטובר-דצמבר 1928 נשלח איסרסון לקורס מפקדים בכירים במוסקבה. השתתפותו בקורס חשוב זה מעידה כי יועד לגדולות כיוון שבקורס זה אשר היה ברמה גבוהה ביותר (כדברי ז'וקוב), התחנכו רבים ממצביאי ברה"מ הידועים ביותר במלחמת העולם השנייה כמו ז'וקוב (מחזור 1929), קונייב, טולבוכין, סוקולובסקי ועוד. כאשר חזר איסרסון לקורסק, סיים חוברת אשר עסקה באימון יחידות רגלים בקיץ ובסיכומה הוא המליץ להקים

מתקן אימונים מאוחד לכל יחידות החי"ר, דרכו יבוצעו כל האימונים בשפה משותפת וברמה הנדרשת.

איסרסון היה ידוע בעיקר בשל הגותו הצבאית אולם עבודותיו המקיפות הראשונות היו דווקא בתחום ההיסטוריה הצבאית. היו אלו שני ניתוחי מערכות של הצבא הגרמני במלחמת העולם הראשונה. האחד אשר נקרא קנה של מלחמת העולם הראשונה, עסק בניצחון הגרמני על הצבא הרוסי במזרח פרוסיה בתחילת המלחמה – מערכת טננברג. והשני היה ניתוח מתקפת 1918 של הצבא הגרמני. היו אלו ניתוחי מערכה בהם ניסה איסרסון לעמוד על היכולות ונקודות החולשה של הצבא הגרמני (האויב בעתיד). ניתוחי מערכה אלו התקבלו בברכה בדרך כלל ע"י הממונים עליו (עם כי לא הסכימו תמיד עם כל דבריו), והם פורסמו בכתב עת מקצועי של הצבא כבר בשנת 1926.

ב- 7 באוקטובר 1929, חלה תפנית מכרעת בקריירה הצבאית של איסרסון, עת התמנה למדריך זוטרי במכללה לפיקוד ומטה (פו"ם) שקיבלה את השם פרונזה (Frunze) על שם שר ההגנה הרוסי בשנת 1925. כאן הוא חש "כמו דג במים" (בניגוד לתפקידי השדה) וכתוצאה קודם למדריך מן המניין החל מ- 11 למאי 1931. מינוי זה וההזדמנויות שנפתחו לפניו למחקר ופיתוח הידע הצבאי שלו הם אשר הפכו את איסרסון להוגה צבאי בשל ומהמעלה הראשונה. בתקופה זו הייתה מכללת פרונזה למוסד המחקרי-התורתי הצבאי החשוב ביותר בברה"מ. המדריכים היו גם החוקרים (כמו פרופסורים באוניברסיטה) וכותבי התורה הצבאית ברמות הגבוהות.

בתחילת שנות השלושים ניתן היה לחלק את המדריכים במכללה לשתי קבוצות מאפיינות: האחת, עליה נמנו קצינים בכירים לשעבר מצבא הצאר, אשר נחשבו לשמרנים ועל אף קבלתם את השלטון הקומוניסטי נחשדו עדיין ברעיונות "ריאקציונרים". קבוצה זו אשר אחד מהבולטים במוביליה היה הגנרל שאפושניקוב (רמטכ"ל הצבא האדום לעתיד), נחשבה ע"י הקבוצה השנייה, שאיסרסון נמנה עליה, ככזו שלא הצליחה להתאים את עצמה לקדמה ושבוייה בדעות מיושנות ש"חלף זמןן ובטל קורבן". הקבוצה השנייה ראתה עצמה כמובילת הקדמה הרעיונית-קומוניסטית אשר גם מובילה מהפכה בענייני הצבאיים על בסיס הגותם של קרל מרכס ופרידריך אנגלס והדיאלקטיקה של התורה הקומוניסטית. הייתה זו קבוצת מדריכים שאיסרסון הפך מהר מאד לאחד הבולטים ביותר בקרבה ואשר הייתה לה השפעה אדירה על החניכים שעברו במכללה בשנות השלושים. מי שנחשב למוביל קבוצה זו היה גנרל טוכצ'בסקי. אלא שלתופעה זו יש להוסיף עימות נוסף שהיה במחלוקת בקרב מדריכי המכללה וחניכיה (והצבא האדום כולו) והוא: מי אשם בתבוסה נגד הפולנים במלחמת 1920 (הקרויה בפי הפולנים "הנס על הויסלה"). במערכה האחרונה במלחמה, בה ניצחו הפולנים, פיקד טוכצ'בסקי על המאמץ העיקרי, החזית המערבית, בעוד המרשל יגורוב והקומיסר שלו סטלין, על החזית הדרום-מערבית. עוצבת העל החשובה ביותר בחזית זו הייתה ארמיית הפרשים הראשונה של בודיוני. במערכה האחרונה, על ורשה, סרב האחרון לפקודת טוכצ'בסקי לתקוף את האגף הפולני בעידוד מפקדיו יגורוב וסטלין, שלא אהדו את האחרון. התוצאה הייתה של הישג פולני וכישלון סובייטי. ההיסטוריה הצבאית הרשמית באותה תקופה תארה את האירועים כאשר טוכצ'בסקי יוצא האשם העיקרי (איך לא, כשסטלין בשלטון). כל זאת על אף מחאתו של טוכצ'בסקי שהיה הרמטכ"ל בתקופה ההיא (והמרשל הצעיר ביותר בתולדות ברה"מ – בגיל 42) ואלו שתמכו בעמדתו, בהם היה איסרסון – מהבולטים ביותר. אולם מעבר לכך היה לנושא השלכה תורתית בעלת חשיבות רבה כי התקבלה עמדתו של בודיוני, מפקד חיל הפרשים וגם הוא, אחד מחמשת המרשלים הראשונים של ברה"מ (1935), (מחביבי סטלין וגיבור עממי) כי דבר לא נגרע מהתפקיד של הפרשים בשדה הקרב ויש לטפח אותם כזרוע המכריעה של המלחמה הבאה. בשל מעמדו המיוחד של בודיוני, למחדשים והוגים כמו איסרסון היה קשה מאד להתמודד עם דעה אנכרוניסטית זו.

גורם נוסף שהשפיע ביותר על פיתוח הגותו של איסרסון היה התייעוש של ברה"מ שהוביל סטלין. אמנם תיעוש זה הוריד מאד את רמת החיים במדינה ועלה במיליוני קורבנות אולם הוא אפשר לבצע את מדיניות הממשלה מ- 1929 בדבר סגירת הפערים בין צבא ברה"מ לצבאות הקפיטליסטים אשר המלחמה כנגדם נראתה כבלתי נמנעת. העלייה החדה בתפוקת הנפט והפחם

אפשרו בשנת 1932 לשלש את יצור הפלדה במדינה. במהירות התרחשה עלייה חדה במספרי התותחים, המטוסים, השריוניות והטנקים שברשות הצבא האדום. בסוף תכנית החומש התעשייתית, ב-1932 היו בצבא האדום: 10,684 תותחים (בקליבר מעל 76 מ"מ) אל מול 6,645 ב-1928, וב-1935 המספר הגיע כבר ל-13,387. כך היה גם באוויר, מ-1,394 מטוסים בשנת 1928 ל-3,285 ב-1932 ו-6,672 ב-1935. אולם הגידול המרשים ביותר היה בכמות הטנקים אשר מנו ב-1928 92 בלבד, ל-1,401 ב-1932 ו-10,180 בשנת 1935. גם מספר החיילים בצבא גדל מ-617,000 בשנת 1929 לכדי 930,000 בשנת 1935. צמיחה משמעותית זו של הצבא האדום אפשרה לבצע גם שינויים ארגוניים מפליגים ואף לנסות הרכבים שונים של יחידות ועוצבות בתחום בניין הכוח.

איסרסון ותפיסת "הקרב העמוק"

בתחילת שנות השלושים של המאה העשרים, מפקדים רבים בצבא הרוסי, כמו בצבאות המערב, התחבטו בשאלה, כיצד אפשר להימנע מקיפאון שדה הקרב ומלחמת חפירות עקובה מדם כפי שחוו במלחמת העולם הראשונה באירופה? בצבאות שונים נתנו פתרונות מגוונים לבעיה אולם בצבא האדום, נראה היה להוגים המשכילים שצמחו לאחר מהפכת 1917 כי רוחות המהפכה יחד עם ההתפתחות הטכנולוגית בשדה הקרב מספקים תשתית רעיונית לפתרון הבעיה ולקדמה והתפתחות חדשנית בצבא. בין הוגים אלו, ומהבולטים ביותר, היה איסרסון, בשל יכולת ההבעה שלו בכתב ובעל פה והתפקיד אותו מלא כמדריך בכיר במכללת פרונוזה בשנות השלושים.

לראשונה עסק בנושא באופן מעשי רמטכ"ל צבא ברה"מ בשנים 1924-1928, טוכצ'בסקי. הדבר בא לידי ביטוי בתוכנית הרב שנתית אותה הציג להנהגת המדינה בשנה האחרונה לכהונתו במסגרתה דרש גידול משמעותי של הצבא והתחמשות שלא היה לה אך ורע קודם לכן מבחינת כמויות המטוסים, הטנקים, התותחים ופריטי ציוד אחרים שתכנן על מנת לסגור את הפער בין ברה"מ לצבאות הקפיטליסטים. בשנת 1928, לא יכולה הייתה המדינה הקומוניסטית לעמוד בקצב הצטיידות זה ובתוכנית התעצמות כה שאפתנית כפי הדרוש ל"שדה הקרב המודרני" לתפישתו של טוכצ'בסקי. לא מן הנמנע לשער שהצגת תכנית זו הייתה מן הגורמים שגרמו לסיום תפקידו כרמטכ"ל ללא קבלת תפקיד משמעותי אחר עד שנת 1935.

ניתן לומר כי החיבור הראשון שעסק בנושא הקרב העמוק (אם כי לא קרא לו כך) היה ספרו של טריאנדפילוב (שאיסרסון ראה עצמו כממשיכו) מאפייני המבצעים של צבאות מודרניים אשר התפרסם בשנת 1929, השנה בה התמנה איסרסון למדריך בפו"ם, ומיד הכה גלים בקרב הקצונה הבכירה של הצבא. ספר זה אשר עסק ברמות הגבוהות של ארמיה ופיקוד סלל את הדרך להתפתחות המחשבה הצבאית הסובייטית ברמה המערכתית והאסטרטגית ואף על פי שהקדים את זמנו כיוון שבאותה תקופה עדיין לא יכול היה צבא ברה"מ להעמיד ארמיות ואפילו לא קורפוסים אשר ליבת פעולתם תהיה אמצעי הלחימה החדשים: הטנק והמטוס, בכל זאת, ספר זה התווה את הכוון בו התפישת המבצעית הסובייטית החלה להתפתח. אולם, על אף הערכתו לטריאנדפילוב, ראה איסרסון את עבודתו כבלתי מושלמת כיוון שלא התחשבה בהתקדמות הטכנולוגית העצומה שהתרחשה בינתיים ולכן בסופו של דבר הייתה מוגבלת בעומק של כ-120 ק"מ ולא מיצתה את פוטנציאל אמצעי הלחימה החדשים שהוכנסו לצבא במשך הזמן. אולם טריאנדפילוב לא יכול היה להמשיך את עבודתו או לתקנה כיוון שהוא נהרג בהתרסקות מטוס ביולי 1931, ליד מוסקבה. מאותו אירוע הפך איסרסון להוגה הדעות הצבאי המרכזי בצבא ברה"מ למשך עשור שלם.

תורת הקרב העמוק שניסח ופרסם איסרסון בשנים אלו והפכה לתורת הקרב (תקנון השדה) של הצבא הסובייטי ותפישתו המבצעית ברמה המערכתית דגלה קודם כל בעליונות המתקפה על המגננה.³ בנתחו את אירועי מלחמת העולם הראשונה, בעיקר, הציג איסרסון את תפישתו לפיה

³ Brigade Commander, Georgii Samuelovich Isserson, The Evolution Of Operational Art, Moscow, 1936, CGSC, Kansas, 2013.

רק בשנה האחרונה של המלחמה (משלהי 1917 ועד שלהי 1918) החלה להסתמן היכולת לפתור את הקיפאון בחזית המערב והתקפות בעלות הברית החלו מניבות תוצאות מבטיחות יותר ויותר. תהליך זה התרחש כתוצאה מהופעתם, בשיעור ניכר, של שני אמצעי לחימה חדשים, הטנק והמטוס. אלא שבתקופה ראשונית זו, עדיין חסרו אמצעים אלו תכונות שיוכלו באמת לשנות באופן קיצוני את ההתרחשויות בשדה הקרב. כעת (בתחילת שנות השלושים) אמצעים אלו הפכו כה מתקדמים ועם יכולות כה גדולות שהם מאפשרים שינוי מהפכני בשדה הקרב. בשילוב נכון בין ארבעת המרכיבים הכוללים את שני האמצעים המסורתיים: הרגלים והארטילריה ושני החדשים הטנק והמטוס, ניתן לתקוף מלכתחילה את האויב לכל עומק מערכיו ובכך להשיג הבקעת החזית במהירות יחסית תוך הבאת כוחות שיוכלו להמשיך ולפעול כנגד יעדים מערכתיים ואסטרטגיים בעומק שטחו של האויב במקביל לגלילת כוחותיו המגינים בחזית מהעורף.

בתרחיש הייחוס שלו השתמש איסרסון במערכי ההגנה הפולניים (האויב מהמלחמה האחרונה) אשר נערכו אל מול ברה"מ בשלושה דרגים (מרחבים) מוגנים בעומק של 12-15 ק"מ. על פי חישובי איסרסון, לצורך התגברות על רצועת הגנה זו שנבנתה לפי כל הטכניקות שפיתחו הצרפתים במלחמת העולם הראשונה ועוד... צריך לרכז 252 קני ארטילריה, 300 טנקים ו-90 מטוסי תקיפה אשר יאורגנו בקורפוס בן 3 דיביזיות שיערך בדרגים לתקיפת 3 מערכי האויב במקביל לרוחב חזית של 6 ק"מ. ההתקפה תבוצע בשלושה שלבים כאשר בראשון הארטילריה תדכא את מוצבי האויב בדרג הראשון ותאפשר לחי"ר מלווה בטנקים לכבוש אותו. במקביל, מטוסי התקיפה יפגעו בדרג השני ובעתודות האויב. עם היווצרות הבקע הראשון בהגנה יוחדרו הטנקים, מלווים בחי"ר לעבר הדרג השני, ישמידו את מוצבי הפיקוד של האויב ועתודותיו ויאפשרו תקיפת הדרג השלישי והשמדתו.

בשנת 1932, כאשר החלו להתפרסם מערכי השיעור של איסרסון במכללה לפו"ם, חשבו השמרנים יותר בקרב צמרת הצבא (ובתוכם שר ההגנה וורושילוב) שמדובר בשכלול קרב ההבקעה בלבד, מבלי להבין את המשמעויות של הדבר מבחינה אסטרטגית ופיקוד ושליטה. אולם כאשר החלו יותר ויותר מפקדים בכירים לאמץ את כללי היסוד בתו"ל "הקרב העמוק" מבית מדרשו של איסרסון ובראשם הרמטכ"ל לשעבר טוכצ'בסקי, נאלץ גם שר ההגנה לקבל את הצורך בשינוי התו"ל. בינתיים, ובהכירם את החשיבות שיש ליחס לרמה המערכתית בעידן המודרני, הוחלט, בקיץ 1931, להקים במכללת פרונוזה מחלקה שתעסוק בתורת המערכה ואסטרטגיה כאשר היה ברור שתוכנית הלימודים הקיימת אינה עונה על צורך זה. מחלקה זו נועדה לחקור את הנושא ולהעביר קורס נוסף בן שנה (על 3 שנות הלימוד הרגילות) לתלמידים נבחרים המיועדים לקידום בכיר. הכוונה הייתה למפקדים המיועדים להיות מפקדי קורפוסים, ארמיות וחזיתות (פיקודים מרחביים). בשנה הראשונה, מינה מפקד המכללה איידמן (Eidman) לתפקיד את וקוליץ (Vaculich) אולם בספטמבר 1932, התמנה איסרסון, בן ה-34 לראש מחלקה וקורס יוקרתי זה. הוא החזיק בתפקיד זה מעט יותר משנה עד לראשית שנת 1934. בתקופה זו הוא החל מפתח את הפרק המערכתי בתורת הקרב העמוק. פרק זה חזה מערכות בעומק של כ-1,000 ק"מ במטרה למוטט את מרחבי המגננה של האויב ולפגוע בתשתיות החיוניות שלו ובכלל זה מרחב העורף האסטרטגי ועתודותיו האסטרטגיות. מבצעים שאפתניים כאלו, חזה איסרסון, יוצאו לפועל ע"י שילוב בין זרועי כאשר בשלב הראשון, הכוח האווירי יתקוף את שדרות האויב ועתודותיו בתנועתם לחזית, כמו יעדים אופרטיביים בעומק. בשלב הבא יתקוף כוח ממוכן ומשוריין קדומני את מערכי האויב ויבקיע אותם, בשלב השלישי יתבצעו מבצעים ע"י הכוחות העיקריים להשמדת עיקר צבאו של האויב ובשלב האחרון יוטלו העתודות האחרונות להכרעה מוחלטת. כמובן שתו"ל זה הצריך ארגון שונה של הצבא ולראשונה טבע איסרסון את המונחים: "קורפוס הלם" ו"ארמית הלם" – גופים רבי עוצמה ממוכנים ומשוריינים ברובם אשר יישאו את המלחמה אל עורף האויב להכרעתו. הדבר הצריך כמויות עצומות של רכב, ארטילריה ארוכת טווח, טנקים ומטוסים וכן

מפקדים שיוכלו לשלוט ולפקד על עוצבות-על אלו תוך חתירה ליעדים האסטרטגיים. כמו כן היה צורך בשינויים מפליגים במערכי ההכשרה, ההדרכה והאימונים של צבא ברה"מ על מנת להתמודד עם שינויים מפליגים אלו.

בשנת 1933, התחלף מפקד מכללת פרונוזה ועל מקומו של איידמן מונה שפושניקוב. מלכתחילה לא שררה תמימות דעים בין איסרסון לשפושניקוב והאחרון חשב כי מן הראוי למנות את איסרסון לתפקיד בשדה על מנת להוריד אותו מעט ממרומי "האולימפוס" של התיאוריה הצבאית אליה הפליג יתר על המידה ולהעניק לו ניסיון מעשי על מנת להשלים את הידע הצבאי החסר לו. בדצמבר 1933, מונה איסרסון למפקד דיביזיית הרובאים ה-4 בבילורוסיה. מפקדת הדיביזייה הייתה בסלוצק (Slutsk) דרומית מערבית למינסק, בירת ביילורוסיה. הייתה זו אוגדה סדירה של קו ראשון והצבה זו מראה על האמון שרכשה בעת ההיא צמרת הצבא לאיסרסון והביטחון ביכולותיו (כמה חודשים קודם הוצב באותה עיר מפקד דיביזיית פרשים בשם ז'וקוב). באותה עת השתייכה דיביזיה 4 לפיקוד ביילורוסיה שמפקדו היה אוברביץ', מיועדו של איסרסון מאז מלחמת האזרחים, אולם הם לא שמרו על קשר מאז. במשך כשנתיים פיקד איסרסון על הדיביזיה. גם בתקופה זו, אופיו הקשה ועקשנותו, הביאו למספר אירועים לא נעימים בינו לבין מפקדיו (בעיקר מפקד הקורפוס שלו גרובביץ') והעכירו את האווירה. נוספו על כך תנאי החיים "הספרטניים" בסלוצק, שלו ושל משפחתו ותקופה זו אינה נחשבת להיות מהמאשרות בחייו. על סיום תפקידו כמפקד דיביזיה גם העיב כישלונו בתרגיל דו-צדדי עם גייסות כנגד דיביזיית הפרשים של ז'וקוב אשר זכתה לביקורת רבה מצד אלוף הפיקוד, מיועדו, אוברביץ'.⁴ בשנת 1935 התחלפה שיטת הדרגות בצבא ברה"מ ואיסרסון וז'וקוב קיבלו דרגת מפקד בריגדה (מקביל לדרגת בריגדיר-גנרל בצבאות אחרים) על אף שהיו שניהם מפקדי דיביזיות. היה מקובל באותה תקופה להעניק דרגות ברמה אחת מתחת לתפקיד בפועל.

בשנת 1935 נתן שר ההגנה וורושילוב הוראה להקים וועדה לכתיבת ספר תו"ל חדש עבור הצבא הסובייטי אשר יעסוק ב"קרב העמוק". בסתיו אותה שנה החלה הוועדה בעבודתה להחלפת ספר תורת הקרב הקודם משנת 1929 במגמה לענות על המהפכה הטכנולוגית שעוברת על הצבא. בראש הוועדה הועמד טוכצ'בסקי, אשר מיד אחר כך גם מונה לסגן הראשון של שר ההגנה ובאותה שנה גם קיבל את דרגת המרשל. בוועדה היו חברים מפקדים בכירים נוספים כמו סדיאקין, אוברביץ' ויונה יקיר, מפקד פיקוד קייב.⁵ איסרסון, הובא ע"י טוכצ'בסקי, ובעצה אחת עם אוברביץ' (מפקדו) מביילורוסיה ומונה למזכיר הוועדה. תפקידו לא הצטמצם בכתיבת פרוטוקולים ותיאום הדיונים, אלא הוא גם התבקש לכתוב את הפרק על קרב ההתקלות בתקנון השדה החדש.

ב-7 לפברואר 1936 הוא מונה, ע"י הרמטכ"ל, המרשל יגורוב, לסגן ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל וחזר לגור במוסקבה. זאת על מנת לאפשר לו את עיסוקו העיקרי בתקופה זו – כתיבת תקנון השדה החדש של הצבא. מפקדו הישיר בתקופה זו היה עוזר הרמטכ"ל, איש חיל האוויר, סרגיי מז'נינוב (Mezheninov). גם אתו הצליח איסרסון לריב, לטענתו היה האחרון מהמתנגדים הראשיים לתורת הקרב העמוק, ועובדה זו הספיקה לאיסרסון לפסול אותו מכל וכול. באותה שנה הגיעו למסקנה בפיקוד העליון הסובייטי שיש להקים אקדמיה של המטכ"ל נפרדת מפרונוזה. כאשר פרונוזה תמשיך לעסוק ברמה הטקטית בעוד האקדמיה של המטכ"ל תעסוק ברמה האופרטיבית והאסטרטגית. עם הקמתה, מונה איסרסון לראש המחלקה האופרטיבית של האקדמיה החדשה בה היה אחראי בעיקר על הוראת עקרונות "תורת מבצעי העומק". האקדמיה של המטה הכללי פתחה את שעריה ב-1 לנובמבר 1936. היא אורגנה במספר מחלקות כאשר המחלקה האופרטיבית של איסרסון נחשבה למחלקה המובילה. במסגרת זו בוצעו לימודי הרמה הבכירה של הפעלת חזיתות וארמיות, מבצעי אוויר עצמאיים, מבצעים משולבים בין הצי והצבא

⁴ גיאוגי, ק. ז'וקוב, זיכרונות המרשל ז'וקוב, מערכות, ת"א, 1982, עמ' 124

⁵ יונה עמנואלוביץ' יקיר (3 באוגוסט 1896 - 11 ביוני 1937) היה מצביא רוסי סובייטי ממוצא יהודי, מפקד ארמיה מדרגה ראשונה (הדרגה השנייה בבכירותה בצבא האדום באותה תקופה, זוטרה רק למרשל ברית המועצות) בצבא האדום שהוצא להורג בימי הטיהורים הגדולים.

ואסטרטגיה ומלבדה היו: המחלקה ללימודי הפעלת עוצבות טקטיות גבוהות – קורפוסים, המחלקה להיסטוריה צבאית, המחלקה לתורת הארגון והגיוס, המחלקה לשפות זרות והמחלקה הכלכלית חברתית.

בתקופה זו לימד איסרסון את המפקדים הבכירים ביותר (שהפכו למובילים במלחמת העולם השנייה) בעיקר את "אמנות המערכה לעומק" ואף פרסם ספר בשם זה.

ביוני 1937 החל גל טיהורים רחב היקף בצמרת הצבא הסובייטי וסגל הקצינים שלה בהם רבים ממפקדיו של איסרסון, פקודיו וחבריו "נעלמו", בהם המרשל טוכצ'בסקי והגנרל אוברוביץ'. האווירה בקרב הקצונה הבכירה בכלל ובאקדמיה בפרט הייתה של פחד וטרור. מרבית המרצים "טוהרו" וכן חלק מהתלמידים. איש לא ידע מה ילד יום. מינויים חדשים, במקום המודחים היו של מדריכים אשר חסרו ידע או ניסיון או שניהם כאחד. בנסיבות אלו המשיך איסרסון להדריך ולהורות באותה רמה כקודם, והיה מהבודדים שעמדו בפרץ. אולם ב-21 בספטמבר 1937, הגיע הוראה משר ההגנה וורושילוב, לסלק את איסרסון מתפקידו ולהעבירו לעבודת הקצינים של אגף כוח האדם (אכ"א) במטכ"ל. במשך 8 חודשים היה איסרסון ללא תפקיד כאשר ב-NKVD ניסו לאסוף נגדו ראיות בהיותו מזוהה עם "קבוצת טוכצ'בסקי הבוגדנית". אולם כנראה שלא מצאו חומר מוצק מספיק וב-10 למאי 1938 הוחזר לאקדמיה של המטה הכללי בתפקיד ראש מחלקת תורת המערכה. בתפקידו זה, המשיך להורות ולפרסם את תורתו. עבודתו זכתה להערכה רבה וב-17 לאוקטובר 1939 הפך איסרסון לפרופסור מן המניין באקדמיה. הדרגה הבכירה ביותר של מדריך בצבא הסובייטי בעת ההיא.

בספטמבר 1939 פרצה מלחמת העולם השנייה. ברה"מ חתמה עוד קודם על הסכם ריבנטרופ-מולוטוב עם גרמניה וקיבלה לתחום השפעתה חלקים גדולים של מזרח אירופה. ב-17 לספטמבר הצטרפה ברה"מ למתקפה על פולין וכבשה את חלקה המזרחי של המדינה. לאחר מכן המשיכה בהשתלטות על המדינות הבלטיות וחלקים מצפון ומזרח רומניה. בנובמבר פתחה במתקפה על פינלנד שנקראה "מלחמת החורף". המתקפה בוצעה ע"י פיקוד לנינגרד בהנהגתו של גנרל מרצקוב, אלוף הפיקוד. הכוחות הרוסיים שרוכזו למתקפה זו שאבו רבות מתורת הקרב העמוק של איסרסון ותקפו עם מאות אלפי חיילים ומאות טנקים ומעל אלף מטוסים בעוצמה אדירה את פינלנד. אלא שמהר מאד הסתבר כי המתקפה נכשלה והתורה של איסרסון, כפי שיושמה בשטח לא הביאה לפירות המקווים.

ב-9 לדצמבר 1939, לאחר שהוחלט על שינויים מפליגים בארגון הכוחות והפיקוד והשליטה עליהם, החליט שר המלחמה וורושילוב להביא את בעל הדבר עצמו, איסרסון. הוא מונה לראש המטה של מרצקוב וקודם מידית לדרגת מפקד דיביזיה. בעת הזו הועבר מרצקוב מתפקידו ומונה למפקד הארמיה ה-7 ואיסרסון, כמו שאר מטהו הלך אחריו כיוון שבמקומו, הוחלט על הפיכת הפיקוד לחזית וטימושנקו, מפקד פיקוד קייב, מונה למפקד החזית והוא הביא אתו את המטה שלו. ב-31 לדצמבר 1939 הודח איסרסון מתפקידו ונקרא לדווח בפני שר ההגנה במוסקבה. זאת לאחר כישלונות חוזרים ונשנים של כוחות הארמיה ה-7 בחזית ועל אף עליונותם הכמותית והאיכותית על הפינים לא הצליחו להבקיע את מערכיהם ב"קו מאנרהיים". שלושה שבועות בלבד שרת איסרסון בתפקידו זה עד שהודח.

לאחר כחודש, תקופה בה חי איסרסון באי וודאות, הוא מונה למפקד רגימנט החי"ר 656. אחרי 3 חודשים קשים ב"גלות" זו, במאי 1940, הוחזר איסרסון לתפקידו כראש מחלקת התורה המערכתית באקדמיה של המטכ"ל. בתקופה זו, הושפע הצבא הסובייטי ביותר מהתבוסה בספרד כנגד צבאו של פרנקו ומהכישלונות במלחמת החורף. הלקחים שנלמדו היו שאין תועלת ב"קרב העמוק" והצבא ביטל את הקורפוסים הממוכנים שכבר קיימים היו 5 כאלה והחל מתאמן בשת"ף בין חיילי כנגד ביצורי קבע כבעיה עיקרית שיש להתגבר עליה. לדברי איסרסון, תופעה מדאיגה זו הייתה ממשיכה ומדרדרת את הצבא האדום אלמלא המערכה הגרמנית בצרפת במאי יוני 1940 שהיוותה מהלומה מוחצת על תודעת הפיקוד הבכיר הרוסי שנדהם כיצד ב-40 יום או למעשה בשלושה שבועות הוכרעה צרפת האמצעות מבקע משוריין לעומק. בעקבות כך הוחלט להקים מיד 9 קורפוסים ממוכנים ובשנת 1941 עוד 20.

בחודש מאי 1940, כתוצאה ממחדלי מלחמת החורף, החליף טימושנקו את וורושילוב כשר ההגנה ולאחר מספר חודשים הועבר איסרסון מתפקידו באקדמיה ומונה לתפקיד בלשכת שר ההגנה ועסק בתכנון בניית רצועת ההגנה בגבול הפולני החדש כנגד גרמניה (משרה ללא תוכן משמעותי בשל חשיבות מועטה שניתנה באותה עת למגננה) ובעיקר במחקר וכתובת ניתוח של מערכות המלחמה עד אז ובכלל זה המלחמה בספרד, המערכה בפולין בצרפת בצפון אפריקה ובבלקנים. עם השלמת עבודתו והגשתה להוצאה לאור, ב- 7 ליוני 1941 נעצר איסרסון ובילה את 15 השנים הבאות בבתי סוהר ובגלות.

רק בשנת 1955, טוהר שמו ונקבעה דרגתו כקולונל בצבא ברה"מ עם זכויות הפרישה והפנסיה הנלוות לכך.

לסיכום

ניתן לומר שלאיסרסון היה משקל מכריע בעיצוב תורת הלחימה של הצבא הסובייטי במשך העשור שקדם למתקפה הגרמנית על רוסיה, בשנים 1931-1941. הוא היה ממנסחי "תורת הקרב העמוק" ו"האמנות המערכתית" של הצבא. רבים מהמפקדים הבכירים של צבא ברה"מ במלחמה היו חניכיו בעשור זה והושפעו מדעותיו ופרסומיו, בהם: וסילייבסקי – לימים רמטכ"ל הצבא, בגראמיין - מפקד חזית, ואטוטין – מפקד חזית ועוד רבים אחרים. תורותיו ותפיסותיו דגלו בעליונות המתקפה על המגננה ואומצו ע"י הצבא האדום החל משנת 1943, כאשר עבר צבא זה למתקפה אולם הן עמדו לו לרועץ כאשר ניסה לישמן באזורים לא מתאימים, כמו פינלנד במלחמת החורף או כאשר נחוץ היה לנקוט במגננה כמו בפלישה הגרמנית ביוני 1941, ועלו לו באבדות כבדות.

איסרסון היה תיאורטיקן צבאי ובהחלט אפשר להעמיד אותו בשורה אחת עם פולר, לידל הארט וגודריאן אולם בניגוד לאחרון למשל, הוא לא הצטיין בתפקידי שדה וכמפקד חטיבה, אוגדה או רמ"ט פיקוד וארמיה לא הצליח במיוחד (בלשון המעטה).

רק בשנת 1955, טוהר שמו ונקבעה דרגתו כקולונל בצבא ברה"מ עם זכויות הפרישה והפנסיה הנלוות לכך.

